

Παραστάσεις του ηγεμόνα-Κηδεμόνα: Το πολιτικό εγχείρημα του Υψηλάντη

Η άφιξη στην Πελοπόννησο του πρίγκηπα Υψηλάντη στις 9 Ιουνίου του 1821 διαμορφώνει μια νέα συνθήκη στο πλαίσιο της οποίας διαταράσσονται οι παραδοσιακές πολιτικές ισορροπίες και επέρχονται αλλαγές στους τοπικούς συσχετισμούς της πολιτικής δύναμης. Ο Υψηλάντης παρουσιάζεται ως ο πληρεξούσιος του Γενικού Επιτρόπου της Αρχής και περιβάλλεται από ένα επιτελείο ελλήνων εμπόρων των παροικιών και διανοουμένων αλλά και ανθρώπων που κατείχαν ανώτατα πολιτικά αξιώματα στις ηγεμονίες και που συγκαταλέγονται μεταξύ των εμπνευστών και οργανωτών της Φιλικής Εταιρείας. Ο Υψηλάντης και οι άνθρωποι που τον ακολουθούν απαιτούν να δοθεί σε αυτόν η «υπέρτατη εξουσία» και η «απόλυτος διοικήσεις» της επανάστασης και ακόμη να διαλυθεί η Πελοποννησιακή Γερουσία.

Στο πλευρό του πρίγκηπα τίθενται, ακόμα, οι παραδοσιακοί ένοπλοι, οι κάποι και οι παλιοί κλέφτες, οι οποίοι λόγω της πολεμικής τους ικανότητας διακρίνονται στον πόλεμο και ζητούν να αναδειχθούν σε στρατιωτικούς ηγέτες με αυτόνομη πολιτική παρουσία και δύναμη. Βέβαια, η πρόταση του Υψηλάντη συναντά την αντίσταση των παραδοσιακών πολιτικών παραγόντων του τόπου, που διαβλέπουν στην κίνηση αυτή την ακύρωση της δικής τους προσπάθειας για τον έλεγχο της κατάστασης και την άσκηση της εξουσίας στον επαναστατημένο πελοποννησιακό χώρο. Βέβαια, η ασυμβατότητα των προτάσεων των δύο πλευρών, όπως και η ανυποχώρητη και αδιαπραγμάτευτη στάση τους στο ζήτημα των εξουσια-

στικών αρμοδιοτήτων, καταλήγει στη ρήξη των σχέσεων ανάμεσά τους.

Το αίτημα του Ύψηλάντη να μονοπωλήσει ουσιαστικά την εξουσία αντλεί τη νομιμότητά του, κατ' αρχήν, από το γεγονός ότι φέρεται ως εκπρόσωπος της «Υπέρτατης Αρχής». Και είναι ιδιαίτερα σημαντική στο συμβολικό επίπεδο η δύναμη και η επιρροή που ασκεί η ιδέα της Αρχής που εξυπονούσε η προπαγάνδα της Φιλικής Εταιρείας και που συνδέεται στις συλλογικές συνειδήσεις με το ορθόδοξο γένος των Ρώσων, τα σχέδια του Ρώσου αυτοκράτορα για την αποκατάσταση «της πίστης και της ελευθερίας» του ομόδοξου γένους των ελλήνων, την «απολύτρωσή του από την τυραννία των αλλόθρησκων». Η ιδέα της Αρχής ανακαλεί τη μυθολογία του Ξανθού Γένους, η οποία παραπέμπει στις δοξασίες περί αποκατάστασης στο θρόνο του ορθόδοξου αυτοκράτορα. Ως εκ τούτου, «εξακολουθεί να ασκεί μαγική επίδραση»¹ στους ορθόδοξους στο πλαίσιο της οθωμανικής κατάκτησης.

Στο σημείο όμως αυτό, θα πρέπει να διερευνήσουμε τη συμβολική δύναμη του ίδιου του τίτλου του πρίγκηπα με τον οποίο περιβάλλεται ο Ύψηλάντης καθώς επίσης και τον τύπο εξουσιαστικής νομιμότητας που απορρέει από αυτόν, στη συνάφεια της επανάστασης. Η πολιτική ηγεσία της Ύδρας αλλά και οι κοινοτικοί άρχοντες και τα μέλη της Γερουσίας στην Πελοπόννησο υποδέχονται τον Ύψηλάντη ως πρίγκηπα με την τιμή και τη μεγαλοπρέπεια που αρμόζει σε «αυτοκράτορα».² Ακόμη και αυτή η στρατιωτική στολή του Ύψηλάντη είναι στοιχείο που τον διακρίνει από τους άλλους, επιβάλλει την απόσταση και καλλιεργεί την αίσθηση του δέους και του σεβασμού προς το πρόσωπο που τη φέρει.

(...) ο Ύψηλάντης φέρων, ως και οι περί αυτόν, την στολήν ιερολογίτου, εθεωρήθη παρά πάντων ως άλλον Ζεύς σωτήρ και υπεδέχθη παρά των προκρί-

1. Γ. Φίνλεϊ, *Ιστορία της ελληνικής επανάστασης*, Αθήνα, Τολιδής, 1978, τ. Α', σ. 309.

2. «Επειδή δε διαβάς δια Σπετσών θα απεβίβάζετο εις Άστρος, κατέβησαν εκεί όλοι οι γερουσιασται και οι περί την Τριπολιταν ευρεθέντες σημαντικότεροι, εκκλησιαστικοί, πολιτικοί και πολεμικοί, τον υπεδέχθησαν ως άλλον Μεσσίαν (...) συνήλθαν όλοι εις τα αλώνια των Δερβένων, όπου εδοξολόγησαν τον Θεόν, ως αποστειλάντα τον λυτρωτήν των». Σπ. Τρικούπης, *Ιστορία της ελληνικής επανάστασης*, Αθήνα, Γιοβάνης, 6' έκδ. 1978, τ. Α', σ. 306.

των και του λαού της Ύδρας δια πλείστων τιμών, πολυκρότων τηλεβολισμών και ανευφημιών των εγκαρδιωτέρων (...) Μετά της στολής ταύτης συνήπτεν εξαιρετικώς και επωμιάδας χρυσάς, ως αρχηγός μάλλον, ή καθ' όν είχεν βαθμόν στρατιωτικόν εν Ρωσσία. Εζώννυτο δε πολύτιμον ξίφος χρυσούν, δώρον όν σουλτανικόν προς τον πατέρα αυτού Κωνσταντίνο ηγεμονεύοντα.³

Η στολή συμβολίζει την ανωτερότητα της τάξης στην οποία ανήκει ο φορέας της, το ένδοξο παρελθόν του, καθώς επίσης και τις πολεμικές και στρατιωτικές του δεξιότητες. Το τελετουργικό στο σύνολό του, η μεγαλοπρέπεια της εμφάνισης και της παρουσίας του πρίγκιπα μαρτυρούν για την επένδυση της επαναστατημένης Πελοποννήσου στο πρόσωπό του και σε ό,τι αυτό εκπροσωπεί για τους κατακτημένους.

Την αυτήν δ' άμετρον αγάλλιασιν, τον αυτόν ζωηρότατον ενθουσιασμόν και τας αυτάς πεποιθήσεις διήγειρε πανταχού της Ελλάδας η φήμη της αφίξεως αυτού [Υψηλάντου] διαδοθείσα επί «πτερύγων ανέμων». Όλαι αι επαρχίαι και όλα τα στρατόπεδα επανηγύρισαν ταύτην. Πάσα δε κοινότης και κλήρος και πρόκριτοι και οπλαρχηγοί μετά σπουδής συνέχαιρον την παρουσίαν αυτού, προσφέροντες εαυτούς ευπειθείς προς πάσαν διαταγήν. Ιδού η πάνκοινος αναγνώρισις αυτού, ως εθνάρχου.⁴ (...) Εν μέσω δε των εις τιμήν

3. Ι. Φιλήμων, *Δοκίμιον Ιστορικόν περί της ελληνικής επαναστάσεως*, Αθήνα, Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων, 1963, τ. 3, σ. 391 και 462 αντίστοιχα.

4. Ι. Φιλήμων. *Δοκίμιον Ιστορικόν*, ό.π., τ. 3, σ. 391. Βλ. Ακόμα την επιστολή των αδελφών Σπηλιοτόπουλου προς τον Υψηλάντη, αυτόθι, σσ. 462-3: «Εκλαμπρότατε προστάτα του Ελληνικού γένους! Η εποχή, την οποίαν με τας εσχάτας στάλαγματίας της ζωής των επεθύμουν να ιδώσιν προ χρόνων οι ευαίσθητοι πρόγονοι ημών, λάμπει σήμερα ως άλλος ήλιος, δια της φιλογενείας και φιλανθρωπίας της εις τας ημέρας ημών των φιλάτων ομογενών και οικείων της Η πατρίς ημών Πελοπόννησος αναπνέει τώρα τον ζωογόνον αέρα της χρηστής ελπίδας και παρηγορίας της. Ως άλλον Μωυσήν περιμένομεν την φιλογενειάν της δια να μας εκβάλη από την δουλείαν του τυράννου. Υψώσαμεν δε χείραν ευχαριστηρίους εις την Θεϊαν Πρόνοιαν, μαθώντες τον περί τούτου ερχομόν της. Τα ηρωικά της φρονήματα, είμεθα βέβαιοι ότι θέλουν κάμει προθυμωτέρους τους πάντας και θέλουν αποσβύσει και την εσχάτην ελπίδαν των εχθρών μας. Όθεν, ως ίδίον μας χρέος, προσκυνούντες δια της παρούσης ημών ταπεινής επιστολής το θεοδόξαστον ύψος της, συγχαίρομεθα και τον αίσιον ερχομόν της και την θεοσωτήριον υγείαν της».

του πυροβολισμών και των υπέρ πατρίδος και ελευθερίας ζητοκραυγών ηκούσθησαν και φωναί λέγουσαι «να μας ζήσει ο αφέντης του τόπου».⁵

Αυτό όμως που αποκτά ιδιαίτερη σημασία, αναφορικά με την ηγεμονική εμφάνιση του Ύψηλάντη, είναι ότι παρουσιάζεται ως «μεσσίας», ο οποίος αναμένεται να σώσει το γένος, και ταυτόχρονα ως «σωτήρας» των δυστυχησμένων και καταπιεσμένων χριστιανών. Ο ίδιος αποκαλεί τον εαυτό του «αφέντη» και «πατέρα» των αδυνάτων, θεωρεί ότι έχει κληθεί για να προστατεύσει τα «δίκαια» των λαών, να άρει την αδικία και την τυραννία, να αποκαταστήσει τη δικαιοσύνη και την προνοιακή τάξη. Η επιστολή του Ύψηλάντη προς τους πολιορκημένους Τούρκους της Τρίπολης, οι οποίοι δε μπορούν να παραδώσουν τα όπλα παρά σε «κεφαλή» των ραγιαδών, είναι ενδεικτική:

Όλα τα ανθρώπινα πράγματα έχουν αρχήν και τέλος. Μή συγχύζεστε λοιπόν αν επιθυμώμεν να λάβωμεν οπίσω το βασιλείον μας με την δύναμιν του παντοδυνάμου Θεού και των όπλων μας. Ο Θεός σας έδωκεν την Βασιλείαν ο Θεός τώρα σας την σηκώνει διότι την κακομεταχειρίστητε. Τα Ιερά Βιβλία το επροφήτευσαν και ήλθεν ο καιρός να εκπληρωθώσιν αι Θείαι Προφητεΐαι. Ελέγετε ότι δεν βλέπετε Κεφάλι. Ιδού εγώ, οπού ήλθον με όλην την πληρεξουσιότητα την οποίαν έλαβον από τον Αρχιστράτηγον του Ελληνικού έθνους.⁶

«Αφέντη» όμως αποκαλούν (και συνεπώς ως «αφέντη» αναγνωρίζουν) τον Ύψηλάντη και οι κοινότητες, όπως και οι Τούρκοι που βρίσκονται την εποχή αυτή πολιορκημένοι στα φρούρια της Πελοποννήσου. Οι εκπρόσωποί τους, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων με τους αρχηγούς των ελληνικών στρατευμάτων, θέτουν ως όρο ότι θα παραδοθούν μόνο στον Ύψηλάντη, τον οποίο αναγνωρίζουν ως πραγματικό ηγέτη, και όχι βέβαια σε «ραγιαδες» εξεγερμένους, στρατιωτικούς αρχηγούς ή προύχοντες, καθώς κάτι τέτοιο δεν αρμόζει στον κατακτητή. Οι οθωμανοί αξιωματούχοι καταδέχονται να συνδιαλλαγούν μόνο με έναν ηγέτη που φέρει τίτλους

5. Σπ. Τρικούπης, *Ιστορία, ό.π.*, τ. Α', σ. 306.

6. Ι. Φιλήμων, *Δοκίμιον, ό.π.*, τ. 4, σ. 95.

ευγένειας και κατάγεται από «αυτοκρατορική γενιά». Στις διαπραγματεύσεις των εκπροσώπων της Γερουσίας με τους οθωμανούς αξιωματούχους για την παράδοση των φρουριών στην Ελληνική Διοίκηση, οι τελευταίοι απαντούν ότι δεν τους επιτρέπεται να παραδώσουν φρούρια, που ανήκουν στο Σουλτάνο, σε άπιστους υπηκόους του και ιδιαίτερα όταν αυτοί παρουσιάζονται χωρίς «αφέντη».

Πρότερον, σάκις οι Έλληνες εκάλουν τους Τούρκους «προσκυνάτε βρέ Τούρκοι για να μη χαθείτε!» εκείνοι απεκρίνοντο συνήθως και αghρώχως: «στους ραγιάδες μας βρέ να προσκυνήσουμεν ή στους κλέφτες» πάντοτε δε προσέθετον: «ποιό είναι, βρέ Ρωμαίοι, το κεφάλι σας»;⁷

Παρόλο που, τελικά, οι τούρκοι αναγνωρίζουν στον Ύψηλάντη την «κεφαλή» των ραγιάδων και παρά το γεγονός ότι ο πρίγκηπας, με την άφιξή του στην Πελοπόννησο, γίνεται αποδεκτός από όλα τα μέρη, όταν καθιστά περισσότερο ευκρινές το πολιτικό του σχέδιο, συναντά ανυπέμβλητες αντιδράσεις, οι οποίες οδηγούν στα γεγονότα στη Ζαράκοβα και τη Βέρβαινα.⁸

Μετά τη ρήξη του με την Πελοποννησιακή Γερουσία και εν όψει της σύστασης Κεντρικής Διοίκησης που θα αναλάμβανε την οργάνωση και διεξαγωγή της επανάστασης, ο Ύψηλάντης και αυτοί που τον ακολουθούν αποστέλλουν προκηρύξεις στις κοινότητες και καλούν τους «λαούς» της Πελοποννήσου να ανταποκριθούν στο κάλεσμα του «αφέντη» τους και να του εμπιστευθούν τις τύχες τους. Ας δούμε λοιπόν ποιο είναι το περιεχόμενο της εγκυκλίου, που συνέταξε ο Ύψηλάντης, προς τους «κληρικούς και τους λαϊκούς της Πελοποννήσου»:

Πατριώται Πελοποννήσιοι, ιερείς και λαϊκοί, νέοι και γέροντες και στρατιώται και πάσης τάξεως και ηλικίας, έφθασεν ο καιρός, εις τον οποίον πρέπει

7. Αυτόθι, σ. 96.

8. Βλ. Σχετικά, Ν. Σπηλιάδης, *Απομνημονεύματα. 1821-1843*, επιμ. Π. Χριστόπουλος, Αθήνα 1972, τ. Α', σσ. 222-232· Σπ. Τρικούπης, *Ιστορία, ό.π.*, σσ. 305-309· Ι. Φιλήμων, *Δοκίμιον, ό.π.*, τ. 4, σσ. 73-98. Ακόμα, βλ. μια σύνοψη των γεγονότων, Α. Δασκαλάκης, *Οι τοπικοί οργανισμοί της επανάστασης του 1821 και το πολίτευμα της Επιδάουρου*, Αθήνα 1966, σσ. 32-55

να μαζευθήτε εδώ εις την Τριπολιτσάν δια να δώσετε την γνώμην σας και να ειπήτε όλοι τα δίκαια της πατρίδος σας. Εγώ ο πρίγκηψ Δημήτριος Ύψηλάντης, ήλθον να αγωνισθώ δια την ελευθερίαν σας· ήλθα να διαφεντεύσω τα δίκαιά σας, την τιμήν σας, την ζωήν σας και τα πράγματά σας, ήλθον να σας δώσω νόμους δίκαιους και κριτήρια δίκαια, δια να μήν εμπορή κανένας να σας αδική και να σας κάμνη ό,τι θέλει. Πρέπει πλέον η τυραννία να παύση, όχι μόνο των Τούρκων, αλλά και εκείνων, οπού έχουν τυραννικά φρονήματα και θέλουν ν' αδικούν και να κατατυραννούν τον λαόν.

Πελοποννήσιοι! μικροί και μεγάλοι! ενωθείτε όλοι εάν θέλετε να παύσουν αι τυραννίαι και τα κακά οπού έως τώρα εδοκιμάζατε! Εγώ είμαι ο πατήρ σας, εγώ ακούοντας, έως εις τη Ρωσίαν τους αναστεναγμούς σας, ήλθον να σας διαφεντεύσω ωσάν τέκνα μου, να σας κάμω ευτυχείς, ν' αγωνισθώ δια την ελευθερίαν σας, να φροντίσω δια την ευτυχίαν των τέκνων σας και να σας εκβάλω από αυτήν την ταπεινήν και καταφρονημένην κατάστασιν εις την οποίαν σας κατήντησαν οι ασεβείς τύραννοι και οι φίλοι και σύντροφοι των τυράννων. Συναχθείτε λοιπόν όλοι από πόλεις και χωρία δια να φωνάξετε έμπροσθέν μου τα δίκαιά σας ως ελεύθεροι συμπατριώται, δια να ειπήτε ποίους κρίνετε να σας δώσω εφόρους των συμφερόντων της πατρίδος σας. Μην χάνετε τον καιρόν, μην σας απατούν άνθρωποι κακοήθεις και φιλοτύραννοι. Δείξατε, ότι καταλαμβάνετε την ελευθερίαν σας και ότι γνωρίζετε τον αρχιστράτηγο και υπέρμαχόν σας, να δώσετε και εις τα άλλα μέρη το παράδειγμα της καλής και νομίμου διοικήσεως. Εις την τριακοστήν ημέραν του παρόντος μηνός περιμένω να σας ιδώ τριγύρω μου και να σας ακούσω να λαλήσετε ελευθέρως τα δίκαιά σας, ως εις πατέραν φιλόστοργον και αρχηγόν σας. Δια τούτο στέλλω και επίτηδες επί ταυτού ανθρώπους φιλοπάτριδας να σας αναγνώσουν το παρόν και εκ στόματος να σας παραστήσουν την ανάγκην τού να συναχθήτε το γλιηγορότερον.⁹

Ο Ύψηλάντης απευθύνεται προς όλους τους πελοποννήσιους, ανεξάρτητα από την κοινωνική τους θέση, τους καλεί στον αγώνα όχι μόνο ενά-

9. «Την 6 Οκτωβρίου 1821, Τριπολιτσά, Δημήτριος Ύψηλάντης, Πληρεξούσιος του Γενικού Επιτρόπου», στο Ε. Πρωτοψάλτης (επιμ.), Κ. Δεληγιάννης, *Απομνημονεύματα*, 1957, τ. II, σ. 6. Σχετικά με το περιεχόμενο της «εγκυκλίου», βλ. τις παρατηρήσεις του Ι. Φιλήμονα, *Δοκίμιον*, ό.π., τ. 4, σ. 342, όπου ισχυρίζεται ότι η «εγκύκλιος» αυτή δεν έφτασε τελικά στον προορισμό της, λόγω των αντιδράσεων που συνάντησε ανάμεσα στους πρόκριτους.

ντια στην οθωμανική διοίκηση αλλά και ενάντια στη χριστιανική κοινοτική εξουσία. Η «άδικη» και «τυραννική» διοίκηση δεν είναι μόνο έργο των Τούρκων αλλά και της χριστιανικής κοινοτικής ηγεσίας η οποία, καθώς φέρεται να διακρίνεται από τους δυστυχημένους «φτωχούς» χριστιανούς, ταυτίζεται τελικά με τον οθωμανό κατακτητή. Οι αλλόθρησκοι κατακτητές είναι οι «ασεβείς τύραννοι», ενώ οι χριστιανοί άρχοντες, ως «φίλοι και σύντροφοί» τους, αντιπροσωπεύουν κι αυτοί, σε ένα επίπεδο, την ασέβεια και την τυραννία.

Στο λόγο του Ύψηλάντη αναυσυτήνεται, με διαφορετικούς όρους βέβαια, το διακύβευμα της εξέγερσης απέναντι στην οθωμανική εξουσία και παράγονται έτσι σημασίες που αντιπροσωπεύουν το ενδεχόμενο της ρήξης στις σχέσεις μεταξύ των χριστιανών. Η αντίθεση πλέον δεν εστιάζεται μόνο στη θρησκευτική διάκριση ανάμεσα στον κατακτητή και τον κατακτημένο, αλλά μετατοπίζεται στο εσωτερικό της κοινότητας και αφορά στην κοινωνική αδικία που παράγουν οι υφιστάμενες σχέσεις και θεσμοί εξουσίας. Οι χριστιανοί άρχοντες, ενώ θα έπρεπε να είναι οι προστάτες και υπερασπιστές της χριστιανικής κοινότητας απέναντι στην τυραννία των αλλόθρησκων, αποδεικνύονται το ίδιο «τυραννικοί» και «άδικοι» όπως αυτοί και, συνεπώς, δεν κρίνονται «άξιοι» να διαφεντεύουν τα συμφέροντά της. Ο «λαός», απροστάτευτος μπροστά σε αυτή την κατάσταση, δείχνει «ταπεινωμένος» και «καταφρονεμένος» και «αναστενάζει» υπό το βάρος της τυραννίας.

Ο Ύψηλάντης, φερόμενος ως προστάτης που «ακούει» από τη Ρωσία τους «αναστεναγμούς του φτωχού λαού», σπεύδει ως «πατήρ» να τον προστατεύσει, να του χαρίσει τη «στοργή» και την «ευτυχία», να τον απελευθερώσει από τα δεσμά του. Ο πρίγκηπας είναι ο «αφέντης» που θα τιμήσει το λαό του και θα τον οδηγήσει από την ταπεινή κατάσταση στην οποία έχει περιπέσει στην ελευθερία. Ως φιλόστοργος πατέρας θα ενσχύψει και θα ακούσει τα προβλήματα του λαού του και ως ηγέτης θα αναλάβει να άρει την αδικία και να αποκαταστήσει τα δίκαιά του. Στον ιδεολογικό λόγο του Ύψηλάντη συγκροτείται έτσι μια νέα πολιτική ταυτότητα, η οποία συστήνει την άμεση και αδιαμεσολάβητη από οποιοδήποτε θεσμικό

πλαίσιο σχέση προστασίας/υπακοής του ηγέτη με το λαό, σημαινόμενη ως ποιμαντική εξουσία.

Στο λόγο αυτό μπορούμε να διακρίνουμε τα στοιχεία συγκρότησης ενός ιδιαίτερου τύπου νομιμότητας της εξουσίας που θεμελιώνεται στα χαρίσματα με τα οποία επενδύεται το πρόσωπο του ηγέτη. Ο Ύψηλάντης εμφανίζεται στην επαναστατημένη Πελοπόννησο ως ηγέτης που συγκεντρώνει στο πρόσωπό του όλες εκείνες τις ιδιότητες και τις ικανότητες, τα χαρίσματα που τον διακρίνουν από τους άλλους ανθρώπους. Το κύρος του αντλείται βέβαια από τους τίτλους και τα αξιώματα, αλλά θεμελιώνεται στο γεγονός ότι παρουσιάζεται ως «από θαύμα» και, όπως μαρτυρεί εξάλλου η προκήρυξη/έκκληση προς τις κοινότητες, ο λόγος του είναι λόγος αποκαλυπτικός. Παρουσιάζεται ως λόγος/παρουσία που απαντά στο κάλεσμα των «τυρανισμένων». Είναι ο λόγος του ηγέτη που, αφού έχει «ακούσει» τους «αναστεναγμούς» των ανθρώπων του, αποκαλύπτεται μπροστά τους ως «πατέρας» που θα τους περιθάλψει με στοργή και ως σωτήρας που θα τους λυτρώσει από τη δυστυχία τους.

Στην περίπτωση αυτή, η υπακοή είναι μια θετική στάση που απευθύνεται προς τον ίδιο τον ηγέτη και στα χαρίσματα που ενσαρκώνει, ενώ η σχέση εξουσίας εγκαθιδρύεται ως σχέση προσωπικής και αμέριστης αφοσίωσης και εμπιστοσύνης προς το πρόσωπό του. Αυτή η σχέση πίστης και πλήρους αφοσίωσης, που συστήνεται ανάμεσα στον «αφέντη» και τον κόσμο του, εμπεριέχει και όλα εκείνα τα λατρευτικά στοιχεία που αποδίδονται στη μορφή του φυσικού ηγέτη. Και πράγματι ο Ύψηλάντης λατρεύεται από τις κοινότητες ως θεόπεμπτος ηγεμόνας.

Τέτοιου τύπου εκδηλώσεις αποδοχής της εξουσιαστικής ικανότητας ενός προσώπου με εξαιρετικά χαρίσματα παράγονται σε συνθήκες που χαρακτηρίζονται από έντονη κοινωνική δυσφορία και απελπισία, λόγω της κακής διαχείρισης ή της κατάχρησης της εξουσίας, συναισθήματα τα οποία ενισχύονται βέβαια και από το φόβο και την ανασφάλεια που προκαλεί ο πόλεμος στη ζωή των ανθρώπων και των κοινωνιών. Η πίστη προς τα χαρίσματα και τις ικανότητες του ηγέτη και η υπακοή στις προσταγές του πηγάζουν ακόμη από τις προσδοκίες που γεννά η παρουσία

του για την αλλαγή της κατάστασης, την άρση της «αδικίας» και τη βελτίωση των κοινωνικών συνθηκών. Τα στοιχεία αυτά συμπυκνώνονται στις «δημεγερτικές» προκηρύξεις του Ύψηλάντη προς τις κοινότητες. Ο πρίγκηπας καλεί τους «καταφρονεμένους και ταπεινωμένους λαούς» της Πελοποννήσου να δηλώσουν πίστη προς το πρόσωπό του, υποσχόμενος ότι θα εκπληρώσει τις προσδοκίες τους και ως δίκαιος και στοργικός αφέντης θα τους βγάλει από την κατάσταση της απελπισίας στην οποία έχουν περιπέσει και θα διαφεντεύσει τα δικάιά τους. Έτσι, η άφιξη του Ύψηλάντη στην Πελοπόννησο συνοδεύεται από εκδηλώσεις λατρείας προς το πρόσωπό του και προκαλεί τον ενθουσιασμό, καθώς οι κοινότητες αναγνωρίζουν στον πρίγκηπα τον ηγεμόνα/κηδεμόνα που θα αλλάξει τους όρους της καθημερινότητάς τους. Επενδυμένος τη νομιμότητα της χαρισματικής εξουσίας, ο λόγος του Ύψηλάντη παράγεται ως διαδικασία συνεχούς ρήξης με τις υφιστάμενες παραδεδεγμένες σχέσεις και δομές εξουσίας της τοπικής κοινωνίας. Πρόκειται για ιδεολογική παραγωγή με ρηξικέλευθο, βαθιά ανατρεπτικό και επαναστατικό περιεχόμενο, με την έννοια ότι η νέα εξουσία, που προβάλλει, διακόπτει κάθε είδους σχέση με το παρελθόν, απορρίπτοντάς το συνολικά. Το παρελθόν απαξιώνεται στο σύνολό του, αφού ανακαλεί μια κατάσταση πραγμάτων στο πλαίσιο της οποίας συμπυκνώνονται όλα εκείνα τα στοιχεία που θα πρέπει να καταστραφούν, όπως η «αδικία», η «τυραννία», η «καταφρόνια» και η «ασέβεια». Οποιαδήποτε σχέση με το παρελθόν και αναφορά σ' αυτό θα πρέπει να διαρραγεί: είτε πρόκειται για τους θεσμούς είτε για τις σχέσεις των ανθρώπων είτε, τέλος, για τα σύμβολα.

Και πράγματι, ο Ύψηλάντης και οι εκπρόσωποι της Εταιρείας, που τον ακολουθούν και τον στηρίζουν, επιδιώκουν και προκαλούν τη ρήξη στις σχέσεις τους με τους τοπικούς πολιτικούς παράγοντες ευθύς εξαρχής. Στην Πελοπόννησο διανέμονται προκηρύξεις με ανατρεπτικό περιεχόμενο που παροτρύνουν τις κοινότητες να απειθαρχούν στις προσταγές της γερουσίας και στους κοινοτικούς άρχοντες και να «πείθονται» μόνο στους ανθρώπους του Ύψηλάντη. Ο Ν. Σπηλιιάδης, περιγράφοντας την κάθοδο του Ύψηλάντη στην Πελοπόννησο, είναι αποκαλυπτικός:

Οι δ' Ἕλληνες, οἵτινες ἔλαβον τα ὅπλα αποφασίσαντες να αποθάνωσιν ἢ να ζήσωσιν ελεύθεροι, προπάντων οι μυρίους υποστάντες κινδύνους δια να επανστατήσωσιν το ἔθνος κατά των τυράννων, και μάλιστα ο Αρχιμανδρίτης Δικαίος, ο Αναγνωσταράς και ἄλλοι εταῖροι, ενθουσιασταί της ελευθερίας, μεταξύ των οποίων εἰσὶν οι φρονούντες ὅτι οι πλείότεροι των ολιγαρχικῶν ετυράννων τους χριστιανούς πολύ απανθρωπότερον ἢ οι Τούρκοι, ὅτι δεν θα απομάθωσιν ὅ,τι ἐξ απαλῶν ονύχων ἔμαθον, ἐνῶ μάλιστα ἐγήρασαν εἰς τας ἔξεις των και επομένως δεν αγαπῶσιν την ἰσονομία και την ελευθερία· θεωροῦντες δε ὅτι εἰς τας πολιτικὰς μεταβολὰς εἶν' ἀδύνατον να στερεωθῆ νέα τάξις πραγμάτων, αν δεν καθαρισθῆ ἡ πόλις ἀπὸ τους ευρίσκοντας την τροφήν και την ζωὴν των εἰς την παλαιάν· βλέποντες τους ολιγαρχικούς ὅτι φιλονικοῦσι περὶ της πολιτικῆς ἐξουσίας και της δυνάμεως των ὀπλων με τον Ὑψηλάντην και θέλουσιν να τον υποβάλουσι εἰς τας αποφάσεις της Γερουσίας των, και αντιποιοῦνται τα ὅπλα της πατρίδας· συλλογιζόμενοι ὅτι αὐτός εἶναι ο αρχηγός, ὅστις διορίσθη ἀπὸ Γ. Επίτροπον της Αρχῆς, τον αρχηγόν της επαναστάσεως, πληρεξούσιος αὐτοῦ εἰς την Ελλάδα και Αρχιστράτηγος και ὅτι δια να ευδοκιμήσει ἡ επανάστασις ἀνάγκη εἰς και μόνος αρχηγός να υπάρχη και να διευθύνει τα τε πολιτικά και πολεμικά· φοβούμενοι δε μη αντενεργούντες εἰς αὐτόν δια τα ἴδια τέλη και συμφέροντα, ματαιώσωσιν τον σκοπόν της επαναστάσεως, και προξενήσωσιν επομένως του ἔθνους τον ὄλεθρον, νομίζουσι και το ἐγκλημα αὐτό αναγκαίον δια την κοινὴν σωτηρίαν· και αὐτοὶ προδιέθηκαν ἤδη τους Ἕλληνας ἐναντίον των ολιγαρχικῶν.¹⁰

Ἡ διαμάχη μεταγράφεται στο ἰδεολογικὸ ἐπίπεδο και στο πεδίο των συμβολικῶν ανταλλαγῶν, ὅπου και αναπτύσσεται μια ἔντονη πολεμικὴ με σκοπὸ την απαξίωση της προϋχοντικῆς ηγεσίας και την απονομιμοποίηση της ἐξουσίας της. Ἐτσι, διαμορφώνεται ἓνα ἰδεολογικο-πολιτικὸ κλίμα αντιπαλότητας και αντιπαράθεσης, στο πλαίσιο του οἴοιου οι κοινοτικοὶ ἄρχοντες καταγγέλονται ως «τύραννοι» και «εχμεταλλευτές» των κοινοτικῶν πληθυσμῶν και, ἰδίως, ως «τουρκολάτρες» και «τουρκοκοτσάμπάσηδες». Επιχειρεῖται, δηλαδή, ἡ ταύτιση της τοπικῆς ηγεσίας με την οθωμανικὴ ἐξουσία. Ἡ ἀνάκληση της θέσης των προκρίτων, μελῶν πλέον

10. Ν. Σπηλιᾶδης, *Απομνημονεύματα*, ὁ.π., τ. Α', σσ. 210-212.

της Πελοποννησιακής Γερουσίας, στο πολιτικό σύστημα της αυτοκρατορίας παράγει μια εικόνα διαφοροποίησής τους από τις κοινότητες, αλλά και την ίδια την υπόθεση της επανάστασης.

Η ομάδα που συγκροτείται γύρω από τον Ύψηλάντη θα συναντήσει την ένοπλη υποστήριξη των στρατιωτικών αρχηγών του τόπου και, κυρίως, της οικογένειας Κολοκοτρώνη, καθώς επιχειρεί να υπονομεύσει και να αποδυναμώσει τους αντιπάλους της. Η ομάδα που έχει δημιουργηθεί με αρχηγό τον Κολοκοτρώνη αποτελείται από παλιούς κλέφτες, παραδοσιακούς αντιπάλους των προυχόντων, και από πρώην κάπους, όπως για παράδειγμα η οικογένεια Πλαπούτα, η οποία υπηρέτησε για χρόνια την οικογένεια Δεληγιάννη και συνδέεται συγγενικά με τον Θ. Κολοκοτρώνη. Οι κάποι ζητούν και αυτοί να αυτονομηθούν από τους κοινοτικούς άρχοντες και, έτσι, τάσσονται με το μέρος του Ύψηλάντη. Οι πολιτικές αντιπαράθεσεις, αναφορικά με τη διεκδίκηση και την άσκηση της εξουσίας, οδηγούν σε ανοικτή σύγκρουση ανάμεσα στις δύο πλευρές, η οποία εκδηλώνεται με τη μορφή ένοπλης εξέγερσης ενάντια στη Γερουσία και υποκινείται, προφανώς, από τους ανθρώπους του Ύψηλάντη. Η κίνηση αυτή προκαλεί τη συσπείρωση των ισχυρών προυχοντικών οικογενειών και ομάδων της Πελοποννήσου που, παραμερίζοντας τις εσωτερικές τους διαφορές και αντιπαράθεσεις, ενώνονται προκειμένου να αντιμετωπίσουν τον κοινό πλέον «εχθρό» που αντιπροσωπεύουν ο Ύψηλάντης και οι αρχηγοί των ενόπλων.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να επιμείνουμε στην ανασύσταση της λογικής των συγκρούσεων και προσδιορισμού των αντιπαλοτήτων τον πρώτο καιρό της επανάστασης, προκειμένου να κατανοήσουμε πώς διαμορφώνονται οι πολιτικοί συσχετισμοί δύναμης και οι πολιτικές συμμαχίες των ηγετικών κοινωνικών ομάδων που ελέγχουν και καθορίζουν τις πολιτικές εξελίξεις.

Οι κοινοτικοί και επαρχιακοί άρχοντες, λόγω της θέσης και της λειτουργίας τους στο οθωμανικό πολιτικό και δημοσιονομικό σύστημα, συγκροτούν μια ιδιαίτερη κοινωνική κατηγορία που διακρίνεται από το υπόλοιπο κοινοτικό σώμα. Επίσης, οι πρόκριτοι έχουν αποκτήσει συνείδηση της βαρύτητας της θέσης τους και του ηγεμονικού τους ρόλου στο

πλαίσιο της κοινότητας· συνδέονται με ισχυρούς πολιτικούς δεσμούς και σχέσεις που τους επιτρέπουν να διαμορφώνουν τους όρους για την εδραίωση και αναπαραγωγή τους στην κορυφή της κοινωνικής πυραμίδας. Τα χαρακτηριστικά όμως με βάση τα οποία διακρίνεται μια ιδιαίτερη κοινωνική κατηγορία, όπως αυτή του προύχοντα της Πελοποννήσου, δεν προσδιορίζουν μονοσήμαντα και τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αυτοί οργανώνουν και εκδηλώνουν τη δράση τους σε μια δεδομένη πολιτική συγκυρία και ακόμη τις συνθήκες υπό τις οποίες διαμορφώνουν τις κοινωνικές και πολιτικές τους στρατηγικές.

Οι ισχυροί δεσμοί αίματος, οι θέσεις που καταλαμβάνουν και το συνεπαγόμενο κοινωνικό τους κύρος δίνουν στα μέλη της προύχοντικής τάξης την αίσθηση της κοινότητας (με την έννοια των κοινών συμφερόντων)· προσδιορίζουν το πλαίσιο εντός του οποίου παράγεται και ασκείται η κοινωνική και πολιτική δραστηριότητα στην κατακτημένη παραδοσιακή κοινωνία. Ορίζουν, επίσης, το πλαίσιο των συμμαχιών, το πώς οργανώνονται οι αντιπαλότητες, διεξάγονται και διευθετούνται οι συγκρούσεις ανάμεσα στις κυρίαρχες και ανταγωνιστικά προσδιοριζόμενες κοινωνικές ομάδες της Πελοποννήσου, καθώς αναζητούν να εδραιώσουν την κοινωνική τους παρουσία και να επιβάλλουν την πολιτική τους δύναμη.

Ωστόσο, η κοινωνική κατηγορία των κοινοτικών αρχόντων, η οποία ασκεί ηγεμονική πολιτική στο πλαίσιο του συστήματος της κατάκτησης, δε συνιστά μια οργανωμένη και ενοποιημένη κοινωνική και πολιτική δύναμη υπό αυστηρά καθορισμένους, κοινά αποδεκτούς ή, ακόμα, ταυτόσημους και αναλλοίωτους στόχους, οι οποίοι θα προσδιόριζαν ένα ενιαίο τρόπο πολιτικής δράσης, ανεξάρτητα από τους καθορισμούς της συγκυρίας. Αυτό που αποτελεί το θεμελιώδη όρο που διέπει τους προσανατολισμούς της κοινωνικής και πολιτικής πρακτικής τους, είναι η διατήρηση και η σταθερότητα του κοινωνικού και πολιτικού καθεστώτος, προκειμένου να διασφαλιστεί η αναπαραγωγή της ηγεμονίας τους στο πλαίσιο των τοπικών σχέσεων και θεσμών εξουσίας. Στο εσωτερικό αυτής της κοινωνικής κατηγορίας διαμορφώνονται πολιτικές ομαδώσεις ή φατρίες, οι οποίες λειτουργούν ως εξισοροπητικοί πόλοι στο πλαίσιο τόσο της οθωμανι-

κής διοίκησης όσο και των κοινοτικών μηχανισμών. Στη διαδικασία αυτή εμπλέκονται και συμμετέχουν ακόμα, δίπλα σε ισχυρούς τοπικούς πολιτικούς παράγοντες, και οι αρχηγοί των ενόπλων.

Στη συγκυρία της επανάστασης, η δράση των ομάδων αυτών διαφοροποιείται: οι διαφορετικές πολιτικές τους επιλογές θα τις φέρουν πολλές φορές αντιμέτωπες και θα τις οδηγήσουν ακόμα και στην εμφύλια σύρραξη. Το γεγονός ότι η οργάνωση και η άσκηση της πολιτικής προσδιορίζεται από τοπικούς καθορισμούς εκβάλλει στην περιορισμένη τοπική εμπέλεια των πολιτικών τους σχεδιασμών. Στη διάρκεια της επανάστασης και στο πεδίο των ευρύτερων κοινωνικών και πολιτικών ανακατατάξεων που προκαλούνται στο χώρο της δράσης τους, οι σχέσεις των φατριών αυτών σφραγίζονται από την πολιτική συγκυρία την οποία συναρτούν με ό,τι ορίζεται και συνιστά κάθε φορά για τους ίδιους το αντικείμενο της πολιτικής διαμάχης. Έτσι, άλλοτε, στην προσπάθειά τους να διαπραγματευθούν τους όρους συμμετοχής τους στην άσκηση της εξουσίας, διαφοροποιούνται και αντιπαρατίθενται άλλοτε συσπειρώνονται και λειτουργούν ως ομάδα με ενιαίο προσανατολισμό δράσης. Κυρίως, στις συγκυρίες και κατά τις διαδικασίες συγκρότησης νέων πολιτικών θεσμών και σχέσεων εξουσίας όπου οι πρόκριτοι, αυτοί οι «φυσικοί ηγέτες», αισθάνονται ότι διακυβεύονται τα συμφέροντά τους και απειλούνται οι όροι της κοινωνικής τους αναπαραγωγής και οι συνθήκες της πολιτικής τους ηγεμονίας.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να υπογραμμίσουμε ότι η σύσταση της Γερουσίας αποτελεί προϊόν πολιτικής συνεργασίας μιας προυγοντικής μερίδας, της οποίας ηγείται η οικογένεια Δεληγιάννη. Η πρωτοβουλία αυτή για τη συγκρότηση της Γερουσίας αποβλέπει, βραχυπρόθεσμα, στον αποκλεισμό της πολιτικής μερίδας που συγκροτείται γύρω από τους Α. Λόντο και Α. Ζαΐμη από την ηγεσία της επανάστασης στην Πελοπόννησο και, μακροπρόθεσμα, στην απομόνωσή τους από τα νέα κέντρα εξουσίας που θα αναδειχθούν μέσα από τον πόλεμο.¹¹ Πρόκειται, όμως, και για μια πολιτική

11. Βλ. Ενδεικτικά, Μ. Οικονόμου, *Ιστορικά της ελληνικής παλιγγενεσίας ή ο ιερός των Ελλήνων αγών*, επιμ. Ε. Πρωτοψάλτης, Αθήνα, 1957, τ. Ι, σσ. 110-112.

κίνηση τακτικής, που εκδηλώνεται κυρίως από την πλευρά της οικογένειας Δεληγιάννη και αποσκοπεί στο να ελεγχθούν εξ' ολοκλήρου τα όπλα της επαρχίας τους. Διότι, η ηγεμονία των δεληγιανναίων απειλείται πλέον από την αναγνώριση του Θ. Κολοκοτρώνη ως αρχηγού των όπλων της επαρχίας και την ισχυροποίηση των ενόπλων που ελέγχονται από την οικογένεια Πλαπούτα. Όπως γνωρίζουμε, οι οικογένειες των Κολοκοτρώνη και Πλαπούτα, που συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς, ενώνονται πολιτικά και διαμορφώνουν ζώνες επιρροής σε μια επαρχία που παραδοσιακά ελέγχεται από τους πρόκριτους, την οικογένεια Δεληγιάννη.

Σε αντίθεση με την Κεντρική ορεινή Πελοπόννησο, όπου προκαλούνται ανακατατάξεις στις σχέσεις πολιτικής δύναμης μετά την άφιξη του Θ. Κολοκοτρώνη και την ισχυροποίηση των ενόπλων, στην περιοχή της Αχαΐας και της Αιγιαλίδας δεν ανατρέπονται οι παραδοσιακές ισορροπίες. Οι προυχοντικές οικογένειες των Ζαΐμη και Λόντου διατηρούν στην υπηρεσία τους ενόπλους, όπως για παράδειγμα τις οικογένειες Πετμεζά και Κουμανιώτη, εξακολουθώντας έτσι να ηγεμονεύουν στις επαρχίες τους.

Η πολιτική φατρία που οργανώνεται υπό την ηγεσία αυτών των οικογενειών παραμένει αμέτοχη στις πολιτικές αντιπαράθεσεις της αντίπαλης προυχοντικής φατρίας με τον Κολοκοτρώνη και τους αρχηγούς των κάπων της Καρύταινας και δεν εμπλέκεται, έτσι, στις διαδικασίες σύστασης της Γερουσίας. Η ομάδα αυτή βρίσκεται σε επαφή με ανθρώπους που έρχονται από τη Δύση και με πολιτικά περιβάλλοντα στο πλαίσιο των οποίων σχεδιάζεται η διεύρυνση της επανάστασης στον ελλαδικό χώρο και η πολιτική της οργάνωση έξω από τα πλαίσια της Πελοποννήσου. Όμως, η παρουσία της ομάδας Ύψηλάντη και η ανερχόμενη πολιτική δύναμη των τοπικών ενόπλων επιτάσσουν την αναπροσαρμογή της δράσης τους στην πολιτική συγκυρία και επιβάλλουν τη σύναψη συμμαχιών με την αντίπαλη φατρία, κάτι που επισφραγίζεται με την ένταξή τους στη Γερουσία και την υπεράσπιση του θεσμού απέναντι στα σχέδια του πρίγκηπα.

Το πολιτικό σχέδιο της ομάδας Ύψηλάντη αποβλέπει στη σύσταση συγκεντρωτικών μορφών εξουσίας, με τη δημιουργία ενιαίας και ιεραρχικής οργάνωσης αξιωμάτων, ρόλων και αρμοδιοτήτων, καθώς επίσης και

ισχυρών κεντρικών θεσμών και μηχανισμών παραγωγής, ελέγχου και άσκησης εξουσίας. Στο σχέδιο αυτό προβλέπεται επίσης και η σύσταση και οργάνωση τακτικού στρατού.¹² Ο πολιτικός σχεδιασμός, όμως, της συγκρότησης ενός συγκεντρωτικού τύπου κράτους υπονομεύει ουσιαστικά τη δύναμη των τοπικών πολιτικών και στρατιωτικών ηγετών, οι οποίοι στηρίζουν την κυριαρχία τους στη δύναμη και το κύρος που τους προσφέρει ο έλεγχος των επαρχιών. Στο πλαίσιο των εξουσιαστικών τους αρμοδιοτήτων περιλαμβάνονται η άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής, μέσω της κατανομής και είσπραξης των φόρων, όπως επίσης και η οργάνωση των όπλων των επαρχιών με την πρόσληψη οπλαρχηγών και τη μισθοδοσία των στρατιωτικών σωμάτων.¹³

Το πολιτικό οργανωτικό πλαίσιο που προτείνει η ομάδα του Ύψηλάντη αποσκοπεί στην υπαγωγή αυτών των αρμοδιοτήτων στην Κεντρική Διοίκηση, όπου θα προβλέπεται η ρύθμιση και ο έλεγχος των τοπικών υποθέσεων από τους θεσμούς και τους μηχανισμούς ενός οιασδήποτε κράτους. Στο πλαίσιο αυτό, η ευθύνη για την άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής και την οργάνωση, διατοπικού πλέον, στρατού για τη διεξαγωγή του πολέμου κατανέμεται σε θεσμοθετημένα όργανα της Κεντρικής Διοίκησης με τη μορφή συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων και την εκτέλεση αυστηρά οριοθετημένων καθηκόντων. Η πολιτική της ομάδας Ύψηλάντη προσανατολίζεται λοιπόν προς την κατάργηση των τοπικών κέντρων εξουσίας και, σε αντίθεση με την πολιτική της Γερουσίας, στοχεύει στην υπονόμηση της δύναμης των τοπικών πολιτικών παραγόντων.

Εάν, λοιπόν, οι τοπικοί ηγέτες αποδεχθούν τους όρους του Ύψηλάντη θα είναι σαν να αναιρούν και να ακυρώνουν, εντέλει, οι ίδιοι τους όρους που

12. Βλ. ενδεικτικά, Α. Δασκαλάκης, *Οι τοπικοί οργανισμοί*, ό.π., σσ. 32-55. Ειδικότερα, για την υπόθεση του τακτικού στρατού στο περιβάλλον του Ύψηλάντη, βλ. επίσης, Π. Ζούβας, *Η οργάνωση τακτικού στρατού κατά τα πρώτα έτη της επανάστασης του 1821*, Αθήναι 1969, σσ. 25-42.

13. Τις διαφορετικές πολιτικές που ακολουθούν οι δύο πλευρές, παρουσιάζει ο Ι. Φιλήμων, *Δοκίμιον*, ό.π., τ. 4, σσ. 73-98. Για μια συνοπτική τους παρουσίαση, βλ. Α. Δασκαλάκης, *Οι τοπικοί οργανισμοί*, ό.π., σσ. 35-52.

επιτρέπουν την αναπαραγωγή της ηγεμονίας τους στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας. Όπως ήταν αναμενόμενο, η πολιτική του Ύψηλάντη προκαλεί την αντίδραση των προκρίτων, οι οποίοι συσπειρώνονται γύρω από τη Γερουσία και δεν αναγνωρίζουν στον πρίγκηπα το δικαίωμα να ασκήσει μια πολιτική που στρέφεται ενάντια στα συμφέροντά τους και καταστρατηγεί τα παραδοσιακά κεκτημένα κυριαρχικά τους δικαιώματα στην περιοχή.

Αυτό όμως στο οποίο θα πρέπει να επιστήσουμε την προσοχή μας είναι η στάση των στρατιωτικών ηγετών της Πελοποννήσου στο ζήτημα της εξουσίας το οποίο προκύπτει με την άφιξη του Ύψηλάντη, όπως επίσης και ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνουν την πολιτική τους τόσο απέναντι στους παραδοσιακούς τους αντιπάλους, τους προύχοντες, όσο και απέναντι στον πρίγκηπα και στους εκπροσώπους της Φιλικής Εταιρείας. Η πολιτική τους αυτή εκφράζεται κυρίως από τον Θ. Κολοκοτρώνη και την πολιτική φατρία που έχει οργανωθεί γύρω από την οικογένειά του. Πράγματι, ο Θ. Κολοκοτρώνης, λόγω των πολεμικών του δεξιοτήτων, του κύρους του ονόματός του και της εμπέλειας της οικογενειακής του ισχύος, αναδεικνύεται σε στρατιωτικό ηγέτη και σημαντικό πολιτικό παράγοντα της Πελοποννήσου.

Ο Θ. Κολοκοτρώνης και οι άλλοι στρατιωτικοί αρχηγοί, μετά τις πρώτες στρατιωτικές επιτυχίες, αποκτούν πραγματική δύναμη στις επαρχίες ακόμη και σε βάρος των παραδοσιακών τους αντιπάλων. Εισπράττουν τους φόρους των επαρχιών και με τα έσοδα που αποκομίζουν προσλαμβάνουν οπλαρχηγούς και συγκροτούν στρατιωτικά σώματα, τα οποία ελέγχουν και μισθοδοτούν οι ίδιοι. Σε συνεχή αντιπαράθεση με τους προύχοντες, οι στρατιωτικοί ηγέτες τάσσονται στο πλευρό του Ύψηλάντη και τον στηρίζουν, αρχικά τουλάχιστον, στις πολιτικές του επιλογές. Η δράση τους όμως διαφοροποιείται ριζικά ύστερα από την αντίδραση της Γερουσίας και την πρόταση των Φιλικών να συσταθεί συγκεντρωτική πολιτική αρχή και να αναλάβει τη στρατιωτική ηγεσία των επαναστατών ο Ύψηλάντης.

Οι στρατιωτικοί ηγέτες της Πελοποννήσου, αν και συμπαράτασσονται με τον πρίγκηπα και υιοθετούν τις προτάσεις του, στην εξέλιξη των γεγο-

νότων και όταν γενικεύεται η σύγκρουση με τους πολιτικούς αντιπάλους τους, υπονομεύουν και ακυρώνουν στην πράξη τα πολιτικά του σχέδια. Η πολιτική της ομάδας του Ύψηλάντη δε μπορεί να εφαρμοσθεί παρά μόνο μέσα από την ανοικτή σύγκρουση με τους πολιτικούς του αντιπάλους και τη συνακόλουθη πολιτική αλλά και φυσική τους εξουδετέρωση. Αυτή την πολιτική της σύγκρουσης και της επικράτησης με τη χρήση της βίας και των όπλων υποστηρίζουν και προκρίνουν οι άνθρωποι της Εταιρείας που συνοδεύουν τον Ύψηλάντη. Η λογική αυτή όμως δε βρίσκει σύμφωνους τους αρχηγούς των όπλων και ειδικότερα τον Θ. Κολοκοτρώνη, ο οποίος διαφοροποιεί τη στάση του και σπεύδει να προστατεύσει τους πολιτικούς του αντιπάλους. Συμπράττει επίσης με τη Γερουσία, αναγνωρίζοντας και ενισχύοντας ουσιαστικά το θεσμό και αποδυναμώνοντας, έτσι, τα σχέδια των Φιλικών και του Ύψηλάντη.

Οι στρατιωτικοί ηγέτες επιχειρούν να ισχυροποιήσουν τη θέση τους και να διαμορφώσουν ευνοϊκούς συσχετισμούς δύναμης στο πλαίσιο του υπάρχοντος κοινωνικού συστήματος σχέσεων και θεσμών εξουσίας. Αποδέχονται κατ' αρχήν και συντηρούν τα καθιερωμένα, με τη διαφορά ότι, στη νέα ιστορική συγκυρία και με την αναγνώριση της ικανότητας και της προσφοράς τους στον πόλεμο, έχουν αποκτήσει κύρος και πολιτική δύναμη, που τους επιτρέπουν να ενισχύσουν τη θέση τους στο σύστημα των παραδοσιακών κοινωνικο-πολιτικών σχέσεων και να διεκδικήσουν μερίδιο στην άσκηση της εξουσίας στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας να διεκδικήσουν, δηλαδή, και να διαπραγματευθούν με διαφορετικούς όρους τη συμμετοχή τους στην άσκηση της εξουσίας.

Η δράση τους δεν αποσκοπεί στην εξόντωση των πολιτικών τους αντιπάλων και στην ανατροπή της παραδοσιακής κοινωνικής τάξης πραγμάτων, αλλά στον επαναπροσδιορισμό των σχέσεων δύναμης ανάμεσα σε αυτούς και τους κοινοτικούς άρχοντες στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στην κοινοτική εξουσία και τους ενόπλιους εκδηλώνουν τις αντιφάσεις του παραδοσιακού κόσμου στο πεδίο των ανακατατάξεων που προκαλούν η επανάσταση και η απουσία της οθωμανικής εξουσίας, ως οργανώτριας αρχής και ρυθμιστικού παράγοντα των παραδο-

σιακών σχέσεων και δομών εξουσίας. Όμως, οι στρατηγικές τους και ο τρόπος με τον οποίο οργανώνουν, διεξάγουν και διευθετούν τις συγκρούσεις που αναφύονται στις σχέσεις τους στη διάρκεια της επανάστασης δε διαμορφώνουν αλλαγές στο περιβάλλον της δράσης τους, αλλά αντίθετα εγγράφονται στους σταθεροποιητικούς μηχανισμούς του παραδοσιακού κοινωνικού συστήματος, μέσα από τους οποίους εκτονώνονται οι δομικές του αντιφάσεις: αυτή η λογική, βέβαια, συμβάλλει στη διατήρηση της σταθερότητας και στην αναπαραγωγή του.

Η πολιτική φατρία του Θ. Κολοκοτρώνη έρχεται σε διαπραγματεύσεις με τα μέλη της Γερουσίας και, με τον τρόπο αυτό, τα δύο μέρη διαχειρίζονται την κρίση στις σχέσεις τους, ώστε να αποτρέπεται μια σύγκρουση που θα είχε ως αποτέλεσμα την επικράτηση και απόλυτη κυριαρχία της μιας πλευράς και την ολοσχερή καταστροφή της άλλης στην προκειμένη περίπτωση και σε συνάρτηση με τους δεδομένους συσχετισμούς δύναμης, των προυχόντων. Και τούτο διότι τα ζητήματα στα οποία συναντώνται τα συμφέροντα και οι προσανατολισμοί του Θ. Κολοκοτρώνη και των προκρίτων είναι πολύ πιο σημαντικά από αυτά που φαίνονται να τον οδηγούν σε συμφωνίες με τα πολιτικά σχέδια της ομάδας Υψηλάντη. Όπως ακριβώς συμβαίνει και με τους πρόκριτους, ο Θ. Κολοκοτρώνης και οι ένοπλοι που τον ακολουθούν δεν έχουν θέση, ως κυρίαρχη κοινωνική ομάδα της τοπικής κοινωνίας, στο πολιτικό σύστημα που προτείνει ο Υψηλάντης.

Τα πολιτικά σχέδια της ομάδας του Υψηλάντη, προκειμένου να υλοποιηθούν, προσανατολίζονται προς την ανατροπή ενός κόσμου, μέρος του οποίου αποτελούν βεβαίως οι πρόκριτοι, αλλά και ο Κολοκοτρώνης όπως και οι άλλοι στρατιωτικοί αρχηγοί της Πελοποννήσου. Συνεπώς, η πολιτική της ομάδας Υψηλάντη, η οποία στρέφεται ενάντια στις κοινοτικές μορφές εξουσίας, δεν αφορά μόνο στους προύχοντες: στρέφεται ταυτόχρονα εναντίον του Θ. Κολοκοτρώνη και των άλλων στρατιωτικών ηγετών. Η πολιτική αυτή προσβάλλει τις ίδιες τις αρχές του κοινωνικού συστήματος σχέσεων και θεσμών εξουσίας, το οποίο επιτρέπει στους αρχηγούς των όπλων να αναδειχθούν, μέσα από τον πόλεμο, στην κοινωνική και πολιτική ιεραρχία της τοπικής κοινωνίας.

Οι ένοπλοι ανήκουν στον ίδιο κόσμο και, συνεπώς, μοιράζονται τον ίδιο πολιτικό πολιτισμό με τους αντιπάλους τους στα τοπικά κέντρα εξουσίας, τους προύχοντες. Το πλαίσιο αναφοράς και τα κανονιστικά πρότυπα της δράσης τους, ο κόσμος δηλαδή στον οποίο αναγνωρίζουν και αποδίδουν ρόλους στον εαυτό τους και τον άλλο, είναι ο κόσμος στον οποίο θεμελιώνονται οι θεσμοί, οι ιεραρχίες και οι αξίες της τοπικής κοινωνίας. Βέβαια, από τον κόσμο αυτό απουσιάζουν οι Οθωμανοί. Εξάκολουθούν όμως να έχουν θέση οι κοινοτικές αυθεντίες και να λειτουργούν οι μηχανισμοί ανάδειξης τοπικών ιεραρχιών.

Η επανάσταση και ο πόλεμος παρέχουν στους φορείς της πρωτόγονης εξέγερσης και ιδιαίτερα σε πολεμιστές με το κύρος του Κολοκοτρώνη τη δυνατότητα κοινωνικής ανέλιξης και ενίσχυσης της θέσης τους στο σύστημα των τοπικών σχέσεων και θεσμών εξουσίας. Η αναγνώριση και η καθιέρωση των παραδοσιακών ενόπλων ως στρατιωτικών αρχηγών τους επιτρέπει να αμφισβητούν την απόλυτη ηγεμονία που ασκούν οι κοινοτικοί άρχοντες και να διεκδικούν κυριαρχικά δικαιώματα στην επαναστατημένη Πελοπόννησο. Όμως, οι πολιτικές και οι στρατηγικοί τους προσανατολισμοί, στη συγκυρία της σύγκρουσης, δε διαφοροποιούνται από αυτούς των τοπικών πολιτικών τους αντιπάλων. Ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται η δράση των στρατιωτικών αρχηγών και διεξάγονται οι συγκρούσεις τους με τους προύχοντες δεν παραπέμπει σε ένα οργανωμένο πολιτικό σχέδιο ανατροπής του υπάρχοντος κόσμου σε αναφορά προς ένα διαφορετικό μέλλον, όπως αυτό που σκιαγραφείται στο πολιτικό πρόταγμα των Φιλικών της ομάδας Ύψηλάντη.

Οι εκπρόσωποι της πρωτόγονης εξέγερσης που οργανώνονται γύρω από τον Θ. Κολοκοτρώνη, όπως επίσης και οι αρχηγοί των κάπων, θέτουν το ζήτημα συμμετοχής τους στην άσκηση της εξουσίας. Το ζήτημα, δηλαδή, της εξουσίας αφορά στο ποιος θα ελέγχει τα όπλα και θα διαχειρίζεται τις κοινότητες ως προς την πολιτική και οικονομική οργάνωση και διεξαγωγή του πολέμου.

Ο επαναπροσδιορισμός των τοπικών κοινωνικο-πολιτικών σχέσεων, ως προϊόν της ανάδειξης και καθιέρωσης των παραδοσιακών ενόπλων στην

κοινωνική και πολιτική ιεραρχία, δεν καθιστά διακύβευμα τους κοινοτικούς θεσμούς εξουσίας στο σύνολό τους και τους όρους αναπαραγωγής της κυριαρχίας των κοινοτικών αρχόντων. Στρατιωτικοί ηγέτες του τύπου του Θ. Κολοκοτρώνη και πολιτικοί παράγοντες του τύπου του Α. Δεληγιάννη ή του Α. Ζαΐμη συστήνουν ένα σύστημα σχέσεων όπου συνυπάρχουν ως πολιτικοί αντίπαλοι ή ως πολιτικοί σύμμαχοι και διευθετούν, κάθε φορά, τις εμπλοκές που αναδεικνύονται στις σχέσεις τους, καθώς αντιπροσωπεύουν, ως κοινωνικές θέσεις και λειτουργίες, τις σχέσεις κυριαρχίας στην παραδοσιακή κοινωνία της Πελοποννήσου που προσέρχεται τώρα στην επανάσταση.

Από την άλλη πλευρά, το πολιτικό σχέδιο που επεξεργάζεται ο πυρήνας των φιλικών της ομάδας Υψηλάντη θέτει με διαφορετικούς όρους το ζήτημα της εξουσίας του αγώνα. Οι πολιτικοί τους σχεδιασμοί αφορούν στην αλλαγή των όρων της κοινωνικής και πολιτικής ζωής της παραδοσιακής κοινωνίας και στην ανατροπή των υφιστάμενων κοινωνικών σχέσεων και δομών εξουσίας. Στη συνάφεια αυτή εγγράφεται και ερμηνεύεται η πολιτική κίνηση του επιτελείου του Υψηλάντη που προκρίνει την ανοικτή σύγκρουση με τους παραδοσιακούς φορείς της εξουσίας, όπως επίσης και η διαρκώς μεταβαλλόμενη στάση και διαφοροποίηση εντέλει των στρατιωτικών ηγετών, στις πρακτικές των οποίων προταναύει η λογική της διαπραγμάτευσης ενόψει της επαναδιευθέτησης των παραδοσιακών σχέσεων εξουσίας, χωρίς δηλαδή να καταλυθεί το σύστημα σχέσεων και δομών εξουσίας της τοπικής κοινωνίας.

Ο Υψηλάντης, προκειμένου να διεξέλθει τις αντιδράσεις αυτού του κοινωνικού πεδίου, επαναδιατυπώνει τους όρους της σύγκρουσης και τα διακυβεύματά της. Στην προκήρυξή του απευθύνεται προς «λαϊκούς» και «κληρικούς», «νέους» και «γέροντες» και «πάσης τάξεως και ηλικίας», καλώντας τους να υπαχθούν υπό την κηδεμονία του και να αποδεσμευθούν από τις τοπικές ηγεσίες, είτε πρόκειται για τον ανώτερο κλήρο είτε για τις κοινοτικές και στρατιωτικές αυθεντίες. Ή, στη γλώσσα της προκήρυξης: «Εγώ είμαι ο πατήρ σας/ ακούοντας τους αναστεναγμούς σας/ ήλθον να σας διαφεντεύσω ως τέκνα μου/ να φροντίσω δια την ευτυχίαν σας/ να

σας εκβάλλω από την ταπεινή και καταφρονημένη κατάσταση».

Το κοινωνικό σύνολο, το οποίο μνημονεύεται στο λόγο του και τα μέλη του οποίου προτρέπονται να δράσουν, δεν υπάρχει παρά στο πλαίσιο της ρήξης με το παρελθόν, εφ' όσον ανταποκρίνεται στην εικόνα που κατασκευάζει γι' αυτό ο Ύψηλάντης. Οι «πατριώται πάσης τάξεως και ηλικίας, ιερείς και λαϊκοί και στρατιώται», όπως παρατίθεται στην προκήρυξη, δεν καλούνται ως «πολίτες» με την έννοια του «κυρίαρχου λαού», όπως αυτή κατοχυρώνεται και καθιερώνεται στις αστικές αρχές και τους πολιτικούς θεσμούς που εμπεδώνουν τη λαϊκή κυριαρχία στο πλαίσιο του σύγχρονου κράτους. Η έννοια της κηδεμονίας, αν και παραπέμπει στις αρχαϊκότητες και σε παραδοσιακές πολιτικές νοοτροπίες, επειδή ακριβώς αποδιαιθρώνει το κατεστημένο δίκτυο σχέσεων εξουσίας και τους πολιτικούς θεσμούς που διαμεσολαβούν τις σχέσεις των ανθρώπων με την εξουσία, ουσιαστικά ανατρέπει την ηγεμονία των τοπικών κηδεμόνων.

Στο λόγο του Ύψηλάντη ανασυστήνονται φανταστικά μορφές εξουσίας που εγκαθιδρύονται και νομιμοποιούνται ως σχέση πατρικής προστασίας ανάμεσα στον ηγέτη και τους υπηκόους του, χωρίς τη διαμεσολάβηση των προκρίτων, δηλαδή έξω από την κοινωνική εμπειρία και το βιωμένο κόσμο. Η αδιαμεσολάβητη σχέση ηγεμόνα και αδιαφοροποίητου (από τους άλλους) υπηκόου συνιστά δομικό στοιχείο στο ιδεολογικό και νοητικό σύμπαν του παραδοσιακού κόσμου, εγγράφεται στον παραδοσιακό πολιτικό πολιτισμό, καθώς ανταποκρίνεται στις ιστορικο-κοινωνικές συνθήκες ύπαρξης των τοπικών κοινωνιών. Στη συνάφεια όμως της κατακτημένης χριστιανικής κοινότητας, εμπλουτίζεται και από τις παραστάσεις της βυζαντινής οικουμενικότητας, η αδράνεια των οποίων διατηρεί «ζωντανό» στη συλλογική μνήμη το μύθο του «Ηγεμόνα-Κηδεμόνα», τον οποίο επιχειρεί να ανακαλέσει ο επαναστατικός λόγος του Ύψηλάντη.

Ο ιδεολογικός και πολιτικός λόγος των νέων φορέων εξουσίας καθώς, επίσης, και οι πρακτικές τους προσανατολίζονται στην υποβάθμιση των παραδοσιακών τοπικών ηγετών, συμβολίζουν τη ρήξη με το παρελθόν και τις παραδοσιακές μορφές κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, μέσω της αποκατάστασης της αδιαμεσολάβητης σχέσης με τον ηγεμόνα/κηδεμόνα.

Στο πλαίσιο της κατακτημένης κοινωνίας, το ρόλο του ηγέτη των χριστιανών αναλαμβάνουν οι «κεφαλές» της κοινότητας, οι προύχοντες, και οι σχέσεις εξουσίας αναπτύσσονται στο εσωτερικό της κοινότητας ως σχέσεις κηδεμονίας /προστασίας που εξαρτούν τους χριστιανικούς πληθυσμούς από τις τοπικές ηγεσίες τους.

Η αναφορά του πρίγκηπα, η οποία παραλληλίζει τους «ασεβείς τυράννους» με τους χριστιανούς προύχοντες, ως «φίλους και σύμμαχους των τυράννων», αποσκοπεί στο να διαρρηχθούν φαντασιακά οι δεσμοί που ενώνουν τις μεμονωμένες κοινότητες με τους ηγέτες τους, εγκαθιδρύοντας ομολογίες ανάμεσα στους κοινοτικούς δεσμούς και τα δεσμά της οθωμανικής κατάκτησης. Οι δεσμοί αυτοί, στο βαθμό που δεν ανατρέπονται, αποτρέπουν την αποκατάσταση μιας αδιαμεσολάβητης σχέσης με το φαντασιακό ηγεμόνα/κηδεμόνα που έρχεται να αποκαταστήσει τη «βασιλεία», διακρινώντας έτσι την «τυραννία» της εξουσίας και εμποδώνοντας την «αδικία» της κατάκτησης. Ο λόγος αυτός προσανατολίζεται ακόμα στο να καταστήσει διακύβευμα της επανάστασης την απαλλαγή των κοινοτήτων από οποιαδήποτε μορφή επιβάρυνσης που επιβάλλεται στο πλαίσιο ενός συστήματος κυριαρχίας, στο οποίο συμμετέχουν βεβαίως οι οθωμανοί που «φεύγουν» αλλά και οι χριστιανοί ηγέτες.

Οι κοινότητες τώρα, που έχουν την ευκαιρία της απελευθέρωσης, απειλούνται από «εχθρούς» οι οποίοι βρίσκονται πλέον ανάμεσά τους και η απειλή αυτή ενισχύεται από την κατάσταση του πολέμου. Όμως, οι συνθήκες διαβίωσης των αγροτικών κοινοτήτων, με τη γεωγραφική, κοινωνική και πολιτική τους απομόνωση, τις καθιστούν αδύνατες και ανήμπορες στην αντιμετώπιση των «δυνάμεων» που τις απειλούν και επιτείνουν, επιπλέον, την καταπίεση. Οι κοινότητες, λοιπόν, παρουσιάζονται να είναι απροστάτευτες και ανυπεράσπιστες απέναντι στους εσωτερικούς και τους εξωτερικούς εχθρούς που τις απειλούν. Οι κοινότητες/κηδεμονούμενες και ο ηγεμόνας/κηδεμόνας συνιστούν το επαναστατημένο γένος. Οποιαδήποτε διαμεσολάβηση αυτής της φαντασιακά αδιαμεσολάβητης σχέσης εκλαμβάνεται ως πράξη εναντίον της επανάστασης και, καθώς η επανάσταση είναι θέλημα Θεού, η αντίδραση σ' αυτήν είναι παρεμβολή του ίδιου

του Σατανά. Η φωνή του πρίγκηπα, «Εγώ είμαι ο πατήρ σας», εγκαλεί τις κοινότητες, «Συναχθήτε, λοιπόν, όλοι από πόλεις και χωριά δια να φωνάξετε έμπροσθέν μου τα δίκαιά σας» και προσφέρει την πατρική προστασία, «ήλθα να διαφεντεύσω τα δίκαιά σας (...) δια να μην ημπορεί κανένας να σας αδική και να σας κάμνη ότι θέλει», ώστε να αποκατασταθεί η τάξη και η προνοιακή αρμονία. Πρόκειται για μια παράσταση/μοτίβο παρμένο από την Αποκάλυψη, ιδίως εκεί όπου εξυπονοείται η επανάσταση ως απονομή δικαιοσύνης και αποκατάσταση των «ταπεινών και καταφρονημένων».

Η έννοια της κηδεμονίας παραπέμπει σε μια ορισμένη αντίληψη για την εξουσία, το ρόλο του κυρίαρχου και των σχέσεών του με τους υπηκόους. Ο πρίγκηπας φέρεται και καλείται να ασκεί τα καθήκοντα του κηδεμόνα. Το έργο του όμως, ως κηδεμόνα, είναι η προστασία και υπεράσπιση των συμφερόντων «των πάσης τάξεως και ηλικίας», οι οποίοι δεν αναγνωρίζονται ως ικανοί να αναλάβουν πρωτοβουλίες για να προασπίσουν οι ίδιοι τα συμφέροντα και να διεκδικήσουν τα δίκαιά τους. Δε θεωρούνται, δηλαδή, ικανοί να αυτενεργούν, χωρίς να εναποτίθενται υπό την εξουσία κάποιου άλλου/κηδεμόνα, αγαθού όπως είναι ο πρίγκηπας ή τυραννικού όπως είναι οι πρόκριτοι.

Η σχέση κηδεμονίας που συστήνεται ανάμεσα στις κοινότητες και τον ηγεμόνα και η πρόσληψή της μαρτυρούν ταυτόχρονα και για τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι κοινότητες τη σχέση τους με τις κοινωνικές συνθήκες ύπαρξής τους, αφού δεξιώνονται, έστω και αμφιταλαντευόμενες στη δεδομένη ιστορική συγκυρία, το πρόταγμα του πρίγκηπα Ύψηλάντη. Διότι, το κάλεσμα του Ύψηλάντη βρίσκει, στην αρχή τουλάχιστον, ευρεία ανταπόκριση στην Πελοπόννησο και δημιουργεί ένα κλίμα έντασης στις σχέσεις κοινοτήτων και τοπικών ηγεσιών, στο πλαίσιο του οποίου οι σχέσεις εξουσίας σε τοπικά κλίματα τίθενται πλέον ως διακύβευμα.

Ο Ύψηλάντης επιχειρεί να επιβάλει την ηγεμονία του, προβάλλοντας τον εαυτό του ως εκπρόσωπο, υπερασπιστή και εκφραστή των συμφερόντων του γένους. Έτσι, η ανατροπή/μεταβολή των κοινωνικο-πολιτικών σχέσεων και δομών στις οποίες στηρίζεται η «τυραννία» δεν πηγάζει από τη βούληση και τη δράση των κοινωνικών ομάδων που την υφίστανται,

από τις διαδικασίες και τη δυναμική που αναπτύσσονται στο εσωτερικό της κοινωνίας, αλλά μετατίθεται στη σφαίρα της επανάστασης, δηλαδή της αποκατάστασης των σχέσεων ηγεμόνα/υπηκόου, στην επανεγκαθίδρυση της προνοιακής τάξης. Αυτοί που υφίστανται την «καταφρόνια» και την «καταπίεση» δεν είναι σε θέση να αποκτήσουν οι ίδιοι συνείδηση της κατάστασης στην οποία βρίσκονται και να αναλάβουν δράση για την ανατροπή αυτής της κατάστασης, παρά μονάχα εάν εγγράψουν τη δράση τους στην πρόσκληση του Ύψηλάντη, στην ενεργοποίηση δηλαδή ενός υπερβατικού και, ως εκ τούτου, αναπόδραστου προνοιακού σχεδίου.

Οι πρωτοβουλίες αυτές απόκεινται σε φωτισμένες ηγεσίες που βρίσκονται υπεράνω των μερικών συμφερόντων και η θέση των οποίων επιτρέπει να έχουν συνείδηση των «δίκαιων κριτηρίων και νόμων» με τους οποίους θα πρέπει να κυβερνώνται οι λαοί. Ο πρίγκηπας θέτει τον εαυτό του σε θέση τιμητή και κριτή των δικαίων της κοινωνίας και της επανάστασης, προορίζεται να αναλάβει, ως «φιλόστοργος πατήρ» και «αρχηγός», την αποστολή να «φωτίσει» τους λαούς, ώστε να αποκτήσουν συνείδηση της ταπεινής κατάστασης στην οποία έχουν περιπέσει, και να τους οδηγήσει στην ελευθερία.

Πράγματι, οι συνθήκες οργάνωσης και λειτουργίας των κοινοτικών θεσμών και σχέσεων εξουσίας, στο πλαίσιο της αγροτικής κατακτημένης κοινωνίας, δεν ευνοούν τη συγχρότηση μερικών κοινωνικών προταγμάτων. Οι κοινωνικές κατηγορίες δεν αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως ιδιαίτερη οντότητα στην ιστορία και την κοινωνία, με την έννοια ότι τα μέλη της διαμορφώνουν την αίσθηση της συμμετοχής σε ένα σύνολο με κοινότητα επιδιωκόμενων στόχων ή εκφράζουν κάποια πρόθεση αλλαγής της υπάρχουσας κατάστασης προς ένα συγκεκριμένο, όσο και διαφορετικό μέλλον και, συνεπώς, αναλαμβάνουν δράση, ως αυτοπροσδιοριζόμενη πολιτική δύναμη, για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Αναλογιζόμενοι τις κοινωνικές συνθήκες διαβίωσης των αγροτικών πληθυσμών των χριστιανικών κοινοτήτων, μπορούμε να εξηγήσουμε την επίδραση και γοητεία που ασκεί η παρουσία του Ύψηλάντη και την ευρεία ανταπόκριση που συναντούν τα πολιτικά προτάγματα της ομάδας που τον ακολουθεί. Τα χαρισματικού τύπου γνωρίσματα που αποδίδονται στο πρό-

σωπο του ηγεμόνα, σε συνάρτηση προς την ιδεολογική απήχηση και αποδοχή του προβαλλόμενου πατερναλιστικού μοντέλου εξουσίας, συνιστούν τους όρους παραγωγής της νομιμοφροσύνης που συναντά η νέα μορφή πολιτικής κυριαρχίας, την οποία εκφράζει ο πρίγκηπας και επιχειρεί να εμποδώσει στις επαναστατημένες περιοχές. Βέβαια, η δυναμική που αναπτύσσεται από την παρουσία του «αφέντη»/πρίγκηπα ευνοείται και από την απήχηση που έχει ο πόλεμος στις ηγεμονίες, όπως επίσης και από τις πληροφορίες που διαδίδονται στην Πελοπόννησο την εποχή αυτή για την εμπλοκή της Ρωσίας στον πόλεμο με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η πολιτική της ομάδας των φιλικών αναπτύσσεται και επενδύεται στο πλαίσιο αυτό, επιδιώκοντας να μεγιστοποιήσει την επιρροή του Υψηλάντη και, συνεπώς, να αποσπάσει τις κοινότητες από τον έλεγχο των τοπικών ηγετών, να αποκτήσει πολιτική δύναμη στις επαρχίες που θα της επιτρέψει να επιβάλλει την ηγεμονία της στην επανάσταση.

Παρά την ηγεμονική παρουσία του πρίγκηπα και την κινητικότητα που επιφέρει η πολιτική δράση των Φιλικών στις επαναστατημένες περιοχές, ο κοινωνικός ιστός δεν διασπάται στην Πελοπόννησο και η παραδοσιακή κοινωνική και πολιτική τάξη δεν ανατρέπεται. Η νέα κατάσταση διαταρράσσει βέβαια τις παραδοσιακές πολιτικές ισορροπίες και προκαλεί ανακατατάξεις στους συσχετισμούς πολιτικής δύναμης, χωρίς ωστόσο η διαδικασία αυτή να οδηγεί και στην αμφισβήτηση των παραδοσιακών ιεραρχιών και την ανατροπή των παραδοσιακών σχέσεων και θεσμών εξουσίας. Οι κοινωνικοί καταναγκασμοί και οι κανονικότητες που διέπουν τη συλλογική ζωή και δραστηριότητα στο πλαίσιο της κοινότητας όπως επίσης και οι ισχυρές και σταθερές δεσμεύσεις, με βάση τις οποίες οργανώνονται οι τοπικές σχέσεις εξουσίας, καθιστούν τους αγροτικούς πληθυσμούς αλληλέγγυους προς τις ηγεσίες τους, γεγονός που προσδιορίζει, τελικά, και τα όρια της δράσης των νέων φορέων της εξουσίας. Οι κοινότητες περιβάλλουν με υπακοή και πίστη τους ηγέτες τους, καθώς αποδίδουν νομιμοφροσύνη στα πρόσωπα που κατέχουν θέσεις με το παραδοσιακό τους κύρος. Αναγνωρίζουν δηλαδή στις κοινοτικές αυθεντίες το δικαίωμα να τις εκπροσωπούν και ακολουθούν τις πολιτικές τους επιλογές και επι-

ταγές. Οι προύχοντες, εξάλλου, όχι μόνο αναγνωρίζονται στο πλαίσιο των κοινοτήτων, αλλά και οι ίδιοι υπερασπίζονται τις θέσεις τους απέναντι στους πολιτικούς σχεδιασμούς του Ύψηλάντη.

(...) [οι πρόχριτοι] δεν υπέκυψαν ποτέ τον αυχένα εις τον τρομερόν εκείνον ζυγόν της οθωμανικής τυραννίας, αλλά πάντοτε έτρεφον εις τα ενδόμυχα των καρδιών τους ευγενή αισθήματα ελευθερίας και κάθε τόσο επαναστατούσαν κατά του τυράννου των με χύσιν ποταμών αιμάτων, αιχμαλωσιών και καταστροφών και ουδέποτε έδειξαν δουλικόν και χαμερπήν χαρακτήρα, ώστε να ονομάσουν τον Ύψηλάντην αυθέντην του τόπου, καθώς ονόμασαν οι συμπατριώται του [Τρικούπη] Αιτωλοακαρνανές τον αυτοχειροτόνητον πρίγκιπα, τον γυναικάδελφό του Μαυροκορδάτον. Πολλώ δε μάλλον, όταν είδον έναν άνθρωπον αγνώριστον, έν σώμα ωσάν εκείνο του Ύψηλάντε, ελθόντα άνευ στόλου, άνευ στρατευμάτων, άνευ χρημάτων, άνευ κανενός συστατικού μέσου, παρά με τον Βάμβαν του, με τον Κατακουζηνόν του και με πέντε έξ άλλους τυχοδιώκτας απελπισμένους, είθελεν είσθε τόσοσ ανόητοι οι προύχοντες να υποκύψουν τον αυχένα ως Τσαράνοι της Μολδοβλαχίας, να ονομάσουν ένα Φαναριώτην αυθέντην του τόπου.¹⁴

Όσον αφορά δε στις αντιπαλότητες και τις συγκρούσεις, οι οποίες παράγονται στη συνάφεια της επανάστασης μεταξύ της κοινοτικής ηγεσίας και των ανερχόμενων στρατιωτικών αρχηγών, αυτές εν μέρει μόνον αποβλέπουν και δεν οδηγούν σε καμιά περίπτωση στην κατάλυση του παραδοσιακού συστήματος κοινωνικών σχέσεων. Κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της επανάστασης στην Πελοπόννησο, παρατηρούμε μια πρώτη φάση διατάραξης των παραδοσιακών κοινωνικο-πολιτικών σχέσεων και ιεραρχιών, που προκαλείται από τη δράση της ομάδας Ύψηλάντη και την ανάδειξη του στρατιωτικού στοιχείου σε ηγετικές θέσεις. Τη φάση αυτή όμως ακολουθεί μια δεύτερη φάση προσαρμογής και σταθεροποίησης του παραδοσιακού συστήματος κοινωνικών σχέσεων στη νέα συνθήκη, η οποία επιτυγχάνεται χάρη στους εσωτερικούς μηχανισμούς εξισορρόπησης των διαφορών ανάμεσα στις παραδοσιακές ελίτ εξουσίας του

14. Κ. Δεληγιάννης, *Απομνημονεύματα*, ό.π., τ. ΙΙΙ, σ. 258.

πελοποννησιακού χώρου. Οι συγκρούσεις ανάμεσα στις κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες της Πελοποννήσου θέτουν το ζήτημα της αναδιοργάνωσης του παραδοσιακού συστήματος σχέσεων και θεσμών εξουσίας ενόψει της επανάστασης, χωρίς ωστόσο οι διαδικασίες αυτές να οδηγούν και στη συνολική αναδιάρθρωση ή το μετασχηματισμό της δομής του.

Οι σχέσεις ανάμεσα στους τοπικούς φορείς εξουσίας, καθ' όλη τη διάρκεια της επανάστασης, εκφράζουν τη τάση της παραδοσιακής κοινωνίας να διασφαλίσει τη σταθερότητα και τη συνέχειά της, προσαρμοζόμενη στις απαιτήσεις του μεταβαλλόμενου περιβάλλοντός της. Είπαμε ότι η δράση των ομάδων αυτών δεν προσανατολίζεται προς την αλλαγή των παραδοσιακών κοινωνικο-πολιτικών σχέσεων και θεσμών. Μετασχηματίζεται όμως στη διάρκεια της επανάστασης το ίδιο το περιβάλλον εντός του οποίου τοποθετείται η δράση, σε συνδυασμό βέβαια με το γεγονός ότι ο πόλεμος διευρύνεται και εδραιώνονται οι διαδικασίες για τη συγκρότηση μιας νέας μορφής πολιτικής οργάνωσης, του εθνικού κράτους. Οι αλλαγές αυτές, που λειτουργούν αποδιρθρωτικά ως προς την ίδια τη δομή, την κοινωνική και πολιτική μορφολογία του παραδοσιακού συστήματος σχέσεων και θεσμών εξουσίας, προκαλούν την αντίδραση του παραδοσιακού κόσμου και αποτελούν το επίδοιο αντικείμενο των συγκρούσεων που συνοδεύουν την επανάσταση και τη διαδικασία συγκρότησης αστικού τύπου κράτους.